

ARGUMENT

Cercetarea de față își propune să aducă lumină asupra prezenței și circulației cărții vechi românești într-o zonă în care, până la această dată, contactul cultural, prin mijlocirea produselor de tipar românești, a fost mai puțin cunoscut.

Chiar în condițiile în care, pe plaiurile mureșene, în decursul timpului, alături de populația românească autohtonă s-au așezat secui, maghiari și sași, conviețuind împreună cu poporul român, care a înfruntat secole de-a rândul starea de „tolerat” în propriile sale granițe, în ciuda tuturor oprărilor politice și sociale, a continuat să aibă o permanentă și susținută cultură spirituală care i-a alimentat continuu conștiința originii comune de limbă și de neam. Contactul neîntrerupt cu viața culturală, cu cele două Țări Române, Moldova și Țara Românească, circulația permanentă a valorilor culturale redau fără alte mărturii existența sentimentului românesc, cu nimic mai prejos decât în zonele compacte românești. Cartea românească s-a bucurat și aici, în epocile înfloritoare ale tiparului, de prețuire, așa cum a fost prețuită în toate zonele locuite de români. Merită considerație și stimă înaintașii care au știut să prețuiască acest act de cultură, închinându-i lucrări din

cele mai valoroase și apreciate, adevărate dovezi științifice de permanentă continuitate a poporului român pe acest teritoriu.

Activitatea de valorificare a patrimoniului cultural național e începută de ardelenii Vasile Popp, apoi Timotei Cipariu, iar mai târziu de Ion Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simionescu. Alți cărturari de prestigiu aveau să dea un nou sens patrimoniului de carte veche. Exemplul peremptoriu este cel al marelui istoric Nicolae Iorga care nu numai prin semnalarea exemplarelor dar și prin descifrarea notelor și consemnărilor așternute pe filele lor, în decursul timpului, în valoroasa sa colecție de *Studii și documente*, a adus o însemnată contribuție la stabilirea circulației cărților vechi românești.

Și alte numeroase studii au elucidat din tainele circulației cărților vechi românești, în mai mare amănunțime, fiind consacrate cercetărilor anumitor zone istorico-geografice sau ariei de răspândire a produselor unei anume tipografii. Prezența și circulația cărții în părțile bănățene i-au preocupat pe N.M. Popescu, N. Cornea și Virgil Molin. Despre Țara Hațegului ne-a lăsat un studiu valoros Liviu Patachi, care a fructificat și cercetările mai vechi ale lui Ștefan Moldovan, iar pentru Țara Oltului Valer Literat. Nu mai puțin valoroase sunt în acest sens studiile lui Atanasie Popa, care în descrierea bisericilor de lemn ne prezintă și inventare de cărți, lucrarea lui Darius Pop privind notele paleografice de pe cărțile sătmărene, a lui Florea Mureșan, un studiu foarte bogat privind *Cazania* lui Varlaam și circulația ei în nordul Transilvaniei, precum și Ioachim Crăciun, Titus Roșu, Barbu Teodorescu, Mircea Păcuraru ș.a.

Dacă principalele zone ale Transilvaniei au fost studiate, pentru Valea Superioară a Mureșului nu avem încă un studiu de profunzime asupra prezenței și circulației vechilor tipărituri, ceea ce ne-a îndemnat și mai mult spre cercetarea contribuției tiparului la menținerea și afirmarea elementului românesc din această zonă.

*
* *

Prezenta lucrare am conceput-o ca un studiu și un catalog, o evidență cât mai completă a tipăriturilor din zona superioară a Văii Mureșului. Preocupat de mai mulți ani, ajuns la un rezultat, ea reprezintă o primă formă, care nu are pretenția de a spune ultimul cuvânt în materie.

Pentru a avea o imagine cât mai completă a acestei situații am avut în vedere cercetarea a trei surse deosebit de importante în obținerea de date:

1. Cărți atestate în diferite studii și cataloage de colecții privind cartea românească veche care a circulat în zonă, între cele mai valoroase fiind: N. Sulică, *Contribuții la istoria vechimii elementului românesc și a circulației cărților românești în ținuturile secuizate* și A. Filimon, *Contribuțiile la Bibliografia românească veche*, ca și multe altele indiferent de zona tratată. Cataloagele de carte veche ale Bibliotecii Centrale Universitare București, ale celei județene „V.A. Urechea” Galați și ale Bibliotecii „G.T. Kirileanu” , care ne-au semnalat tipărituri ce au aparținut cândva locului. Am studiat apoi cataloagele și inventarele Bibliotecii Centrale Universitare și ale Filialei Academiei R. S. România din Cluj-Napoca unde au ajuns o bună parte din tipărituri, dar și o parte din bibliotecile personale.

2. Din surse arhivistice, inventare vechi (1855 – 1880), am putut stabili situația cărților în urmă cu mai bine de 150 de ani, din mai multe localități. Important de amintit este un inventar întocmit la Blaj, pe bază de rapoarte, de către Pop Iacob, în anul 1933.

3. Inventarul pe teren efectuat în județul Mureș în anul 1969, care a cuprins toate parohiile și instituțiile existente și la care am participat personal.

Rezultatele cercetărilor sunt cuprinse în prezenta lucrare alcătuită din două părți distincte. Prima parte este un studiu privind apariția și implicațiile culturale ale tiparului, tiparul ca mijloc de legătură peste timp între Țările Române, prezența și circulația cărții, precum și câteva concluzii care derivă din notele marginale ale cărților. Partea a doua este catalogul cărții vechi românești din zona Văii Superioare a Mureșului, prezentă sau atestată documentar, care cuprinde pe lângă descrierea sumară a datelor cărții, starea fizică, notele, locul de păstrare și locul de atestare documentară pentru exemplarele dispărute.

Pentru a facilita orientarea în partea a doua a lucrării au fost alcătuiți indici de titluri, nume de persoane și geografic. De asemenea, au fost scoase în evidență și unele contribuții la Bibliografia românească veche.

*
* *

Concepută ca teză de licență, lucrarea *Prezența și circulația vechilor tipărituri în zona superioară a Văii Mureșului*, rămâne tributară informațiilor pe care le-am avut la data elaborării (1973 – 1974). După această dată cercetarea domeniului devine importantă. În acest scop au luat ființă Oficiile județene pentru patrimoniu cultural-național de pe lângă Complexele muzeale. Consiliul Culturii și respectiv Ministerul Culturii și Cultelor au acordat mare atenție studierii și ocrotirii vechilor produse de tipar. Au fost organizate simpozioane naționale având ca temă *Valori bibliofile din patrimoniul cultural-național*. Comunicările au făcut obiectul unei publicații cu același titlu. La Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș a organizat simpozionul *Cazania lui Varlaam la 350 de ani* care a întrunit cercetători de pe tot cuprinsul țării. Numărul exemplarelor din *Cartea românească de învățătură...* existente în județul Mureș se ridică astăzi la 27 exemplare prin

cercetările atente efectuate pe teren. Numeroase biblioteci și-au întocmit cataloage despre cărțile vechi aflate în colecții.

Pași însemnați s-au făcut în județul Mureș prin cercetările efectuate pe teren, arhive și biblioteci de către *Elena Mișu*, muzeograf în cadrul Oficiului județean pentru patrimoniu cultural-național, *Carmen Munteanu* și *Florica Nuțiu*, bibliotecare, iar mai nou *Monica Avram* și *Florin Bogdan*, tineri interesați de acest aspect al istoriei culturii.

Fie ca această lucrare publicată acum în forma sa inițială, îndrumată de prof. univ. dr. Nicolae Edroiu, iar, ca președinte de comisie, pe prof. univ. dr. Pompiliu Teodor, apreciată cu notă maximă, chiar dacă se înscrie în unele limite, să constituie un îndemn la sinteza finală a acestei pagini de istorie culturală românească.

